

Маркова С. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бізнес-адміністрування
і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Запорізького національного університету*

Markova Svitlana

*Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor,
Department of Business Administration
and Management of Foreign Economic Activity
Zaporizhzhia National University*

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У статті розглянуто дискусійне питання визначення понятійно-категоріального апарату процесу управління життєзабезпечення діяльності промислового підприємства. Визначено, що не існує стандартизованого визначення поняття «життєзабезпечення діяльності підприємства». Автором було доповнено понятійно-категоріальний апарат процесу управління життєзабезпечення діяльності підприємств промисловості, таким поняттям: «життєзабезпечення підприємства», яке полягає в існуванні та розвитку підприємства на основі використання усіх доступних ресурсів (потенційна складова) та факторів виробництва (земля, праця, капітал, підприємливість та інформація) у ринковому середовищі на основі застосування конкурентоспроможності та інноваційності, за для досягнення поставлених цілей та завдань, та і загалом результативності господарської діяльності (на усіх рівнях управління). Також необхідно відмітити, що процес управління означає керований вплив менеджерів різного рівня на життєзабезпечення діяльності підприємства. У роботі розроблено комплексну модель управління життєзабезпечення діяльності промислового підприємства, яка включає фактори зовнішнього макросередовища (економічні, соціально-культурні, політико-правові, демографічні, технологічні, екологічні) та мікросередовища (постачальники, посередники, клієнти, конкуренти, контактні аудиторії), внутрішнє середовище з урахуванням основних показників, факторів виробництва та ресурсів. Автор наголошує на взаємозв'язку між основними факторами виробництва (земля, праця, капітал, підприємливість та інформація), зовнішнім середовищем та життєзабезпечення діяльності підприємства з урахуванням підвищення його рівня конкурентоспроможності на ринку.

Ключові слова: життєзабезпечення діяльності, фактори виробництва, конкурентоспроможність, підприємливість.

Вступ та постановка проблеми. В умовах економічної нестабільності проблема життєзабезпечення діяльності підприємств дедалі більше набуває важливого значення, оскільки відображає сукупність процесів, що протікають на підприємстві та слугує підтриманню в ньому життя і його функціонування. Основа діяльності будь-якої бізнес-єдиниці незалежно від сфери та розміру завжди повинна бути спрямована на отримання прибутку і, додатково, ефекту для суспільства.

Сьогодні підприємства вже «виростили» з простого процесу створення продукту (послуги), сучасні керівники розуміють, що завдання ефективного і тривалого існування на ринку підприємства – це лояльність споживачів до продукту, який надає бізнес. Кожна компанія має місію, досягнення якої – основа функціонування. Для досягнення місії, розробляється стратегія і тактика, формуються цілі і завдання на кожній окремій ділянці, де були здійснені витрати. Мінімізувати витрати – це ще одне важливе завдання, створюючи умови для досягнення якого, компанія може розраховувати на життєзабезпечення власної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток наукових підходів до вдосконалення процесу управління життєзабезпечення діяльності підприємства в стратегічному управлінні зробили вітчизняні і закордонні автори, такі як: І. Ансофф, А. Антонюк, Д. Бабміндра [1], І. Балабанов, І. Бланк, Д. Берницька [1], Т. Васильєва, Г. Верещагіна, В. Вітлінський, І. Герчикова, О. Гончар, Л. Гораль, В. Забродський, О. Зборовська,

М. Іванов, А. Карпенко, Т. Крилова, А. Ковальов, О. Кендюхов, О. Лепьохін [2], А. Череп, А. Шеремет та інші. Незважаючи на велику кількість науковців, які досліджували дане питання остаточно визначення категорії відсутнє, що передбачає актуальність дослідження.

Метою наукової роботи є визначення аспектів управління життєзабезпечення діяльності промислового підприємства з урахування його економічних особливостей.

Результати дослідження. В сучасних турбулентних умовах поява, функціонування, розвиток і процвітання підприємства – це складний, досить довгий процес, результативність якого залежить від внутрішніх і зовнішніх (вихідних) чинників. Проте підтримка рівня життєзабезпечення діяльності є актуальним завданням на кожному етапі існування підприємства. У словнику визначено, що життєзабезпечення – система заходів і пристроїв, що служать для забезпечення нормальної життєдіяльності людини [3]. У таблиці 1 стисло розглянемо тлумачення поняття «життєдіяльність», яке є одноковим за коренем, але не за змістом.

Визначення поняття «життєдіяльність підприємств» у вітчизняній та зарубіжній науці перебуває у процесі становлення та теоретико-методологічного обґрунтування. Це зумовлено тим, що по-перше на міжнародному рівні не розроблено чіткого стандарту щодо трактування даного поняття, по-друге – в нашій державі на сьогодні відсутнє чітке тлумачення поняття «життєдіяльність підприємства» в нормативно-правових актах.

Тлумачення поняття «життєдіяльність»

Автор, джерело	Визначення поняття
Закон України «Про реабілітацію інвалідів»	життєдіяльність людини – здатність організму особи до участі у життєдіяльності/заняття участі і спосіб в межах, звичайних для людини.
Енциклопедія сучасної України	життєдіяльність населення – сукупність процесів, які характеризують особливості біологічної та соціальної діяльності людей у конкурентному середовищі. Розглядають життєдіяльність людей як біологічних істот і як соціальних індивідів. Перший підхід включає процеси відтворення населення шляхом народжуваності й смертності, а також фізіологічній діяльності організму людини, виражені в її здоров'ї [4].
Рижов С. В.	життєдіяльність – регульований стан навколишнього середовища, при якому згідно з чинним законодавством, нормативами забезпечується комфортна й безпечна взаємодія людини з його компонентами, запобігання погіршенню екологічних умов і охорони праці, виникненню небезпеки та дій у надзвичайних ситуаціях [5, с. 261–262].

Отже, дефініція «життєдіяльність підприємства» є неоднозначним і теоретично дискусійним у вітчизняній науці. Зокрема, вітчизняний дослідник О.В. Лепьохін застосовуючи функціональний підхід, визначає її як «сукупність виробничо-збутових, інноваційних, фінансово-економічних здатностей, які регулюють діяльність підприємства в зовнішньому середовищі й спонукають до підвищення конкурентоспроможності» [2, с. 174] та зауважує, що необхідність визначення проблем забезпечення життєдіяльності виникає незалежно від поточного етапу життєвого циклу підприємства [6]. Інші українські дослідники навпаки пов'язують життєдіяльність підприємства зі стадіями життєвого циклу всіх видів діяльності: операційної, інноваційної, логістичної, управлінської, крім того акцентують увагу на впливі на життєдіяльність економічної і фінансової безпеки та конкурентоспроможності [7].

Також необхідно зазначити, що часто науковці при дослідженні сутності та змісту поняття «життєдіяльність підприємства» використовують різні підходи. Ми погоджуємося з О.В. Лепьохіним, який виділяє шість підходів щодо розуміння сутності поняття «життєдіяльність підприємства»: економічна діяльність, фінансова діяльність, маркетингова діяльність, безпековий, аналітичний та ринковий підходи [2, с. 172].

Деякі дослідники пов'язують процес життєдіяльності підприємства із його економічною (господарською) діяльністю. Так, наприклад, П.В. Круш стверджує, що економічна діяльність – це «...практична робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення її результатів» [8]. А.В. Череп зазначає, що значний вплив на життєдіяльність підприємства, здійснює такий аспект економічної діяльності підприємства, як управління витратами [9, с. 3].

Багато українських та зарубіжних науковців (О.М. Ястремська, Г.В. Верещагіна, О.В. Авраменко, Г.В. Савицька, Е.С. Стоянова, Т.Б. Крилова, І.Т. Балабанов, І.О. Бланк та ін. [7, с. 95; 10, с. 5; 11, 12]) зазначають, що фінансова діяльність забезпечує життєдіяльність підприємства у сучасних умовах розвитку економіки. Разом з цим, дослідник О.В. Мишко взагалі стверджує, що «життєдіяльність підприємства – це складний процес, який є результатом неперервного циклічного руху грошових коштів» [13].

Інші дослідники застосовують маркетинговий підхід до тлумачення поняття «життєдіяльність підприємства». Так, Н.П. Білецька відмічає, що «основною формою економічної життєдіяльності підприємств в умовах ринкової економіки є маркетинг» [14].

Також на наш погляд важливим компонентом у процесі життєдіяльності підприємства, у тому числі від якого залежить успішний розвиток чи відродження підприємства й на етапах його життєвого циклу – є життєзабезпеченість.

Слід зауважити, що сьогодні не існує уніфікованого визначення «життєзабезпечення підприємства», а також залишаються дискусійними питання, які характеризують дану категорію.

Вважаємо, що життєзабезпечення діяльності підприємства, яке полягає в існуванні та розвитку підприємства на основі використання усіх доступних (потенційна складова) та факторів виробництва (земля, праця, капітал, підприємливість та інформація) у ринковому середовищі на основі застосування конкурентоспроможності та інноваційності, задля досягнення поставлених цілей та завдань, та і загальном результативності господарської діяльності (на усіх рівнях управління). Також необхідно відмітити, що процес управління означає керований вплив менеджерів різного рівня на життєзабезпечення діяльності підприємства.

Аналіз концептуальних основ щодо формування системи управління життєзабезпечення діяльності дає підстави стверджувати, що необхідні нові розробки науково обґрунтованих методологічних рекомендацій стосовно процесу управління життєзабезпечення діяльності підприємств. Це дасть підприємствам раціонально й ефективно реалізовувати свої стратегічні вектори у сфері управління їх життєзабезпеченням.

Під факторами виробництва Єрмишин П. [15] розуміє «особливо дуже важливі елементи або об'єкти, які здійснюють вирішальний вплив на можливість і результативність господарської діяльності».

Розподіл факторів виробництва на основі марксистського підходу практично не використовується у сучасній економічній науці. Тому в нашому науковому дослідженні ми фактори виробництва будемо розглядати з позицій неокласичного підходу.

Крім цього, необхідно зазначити, що на відміну від ресурсів, фактори стають такими тільки в межах взаємодії. Ми погоджуємося з точкою зору американських дослідників К.Р. Макконелла, С.Л. Брю, які стверджують, що види ресурсів (земля, праця, капітал та підприємницька здібність) – повинні поєднатися, для того щоб виробити товари та послуги, у такому випадку ці ресурси називаються факторами виробництва [16, с. 26]. Тому виробництво – завжди взаємодіюча єдність його факторів.

Таким чином, під життєзабезпеченням підприємства будемо розуміти раціональне функціонування та діяльності з використанням всіх доступних ресурсів, які дозволяють йому досягати поставлених цілей (на всіх рівнях управління) на рівні не нижче середніх показників, що склалися в конкурентному середовищі. При цьому стійкість життєзабезпечення характеризується здатністю підприємства самостійно зберігати і підтримувати прийнятний рівень власних доходів в кількісних рамках існуючих факторів виробництва (табл. 2).

Фактори виробництва, як основа життєзабезпечення діяльності підприємства

Земля	фактор виробництва, об'єднує всі види природних ресурсів, всю сукупність природних явищ або об'єктів, які використовуються людьми для створення матеріальних і нематеріальних благ, забезпечення відтворення населення, підтримки умов існування людини, підвищення якості життя.
Праця	фактор виробництва, має особливість, праця це товар – який оплачується в повному обсязі. Ціна праці (заробітна плата) виражається здатністю людини до праці, іноді кількістю часу, який людина витрачає на поставлене завдання (погодинна оплата праці).
Капітал	це сукупність усіх створених людьми технічних і матеріальних засобів виробництва, а також грошові накопичення, які використовуються у виробництві товарів і послуг.
Підприємливість	особливий унікальний, рідкісний вид людських ресурсів, один з видів складної творчої роботи, який полягає в здатності найбільш ефективно поєднувати і використовувати інші фактори виробництва.
Інформація	специфічний ресурс, використання якого дозволяє збільшити віддачу від інших факторів виробництва.

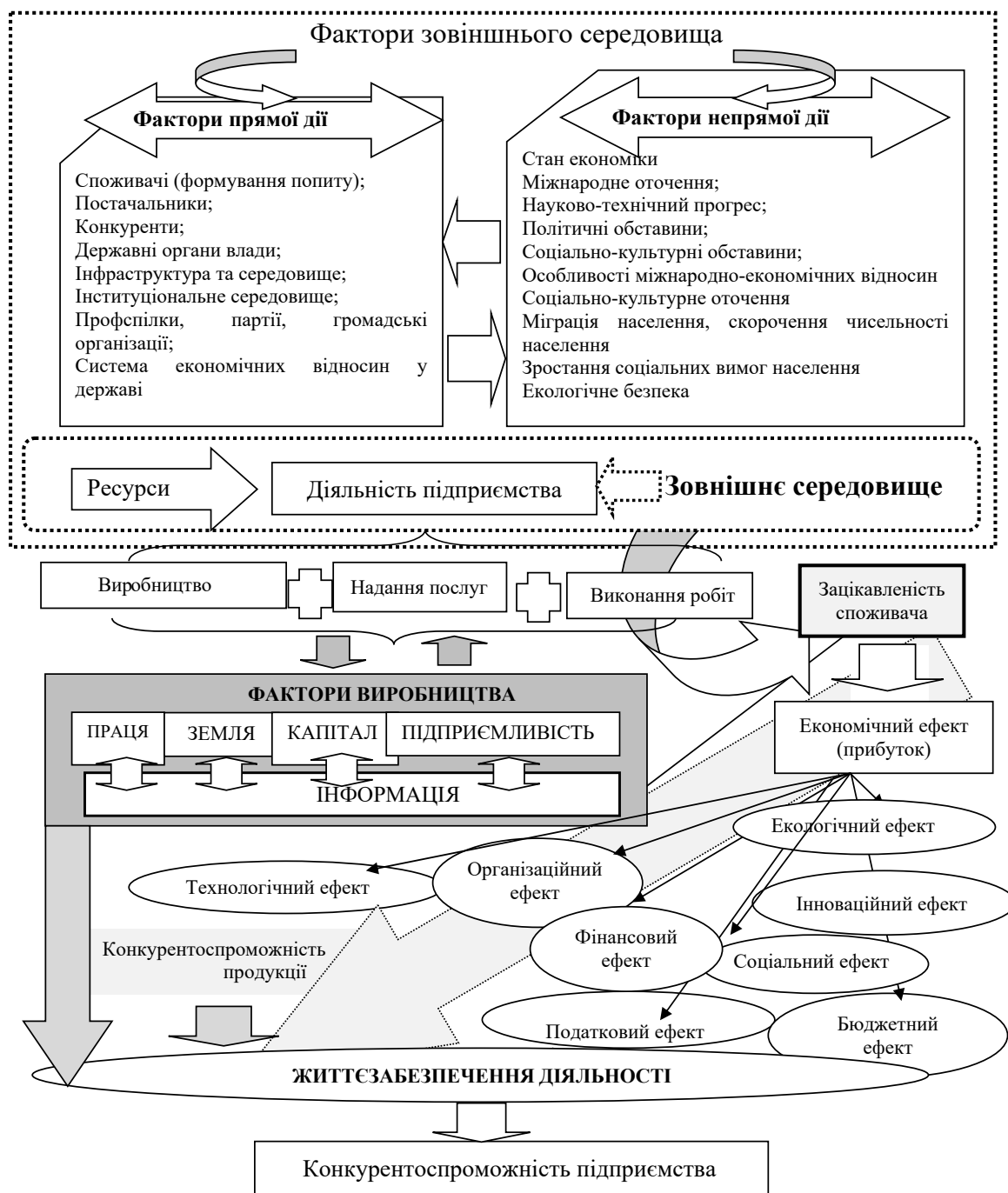

Рис. 1. Комплексна модель управління життєзабезпечення діяльності підприємства

Джерело: розроблено автором

В умовах активізації впливу факторів зовнішнього середовища роль та значення останнього фактору тільки зростає, постійний процес вдосконалення виробництва та впровадження інновацій, інформаційних ресурсів, унеможливує оцінювати та управляти системою показників життєзабезпечення діяльності підприємства без врахування впливу даного фактору виробництва. На рис. 1 визначені основні характеристики інформації, як фактору виробництва.

Висновки. Отже, запропоновано розуміти сутність поняття управління життєзабезпечення діяльності підприємства, як процес ефективного управління всіма

наявними на підприємстві ресурсами та факторами виробництва з використанням інноваційних технологій, організації виробництва з метою формування оптимального рівня підвищення показників: продуктивності праці, фондівіддачі, матеріалоемності та забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності, що дасть можливість продовжувати досягнення поставлених цілей в умовах мінливого ринкового середовища. При цьому стійкість життєзабезпечення діяльності характеризується здатністю підприємства самостійно зберігати і підтримувати достатньо-оптимальний рівень власних доходів в кількісних рамках існуючих факторів виробництва.

Список використаних джерел:

1. Берницька Д. Стратегічний аналіз зовнішнього середовища підприємства методом pest/step аналізу. *Економічний аналіз*. 2012. Вип. 11. Ч. 2. С. 41–45.
2. Лепьохін О.В. Безпекі підходи до сутнісно-змістовного наповнення категорії «життєдіяльність підприємства». *Вісник Запорізького національного університету*. 2017. № 4 (36). С. 168–175.
3. Про реабілітацію інвалідів: Закон України від 06 жовтня 2005 р. № 2961-IV/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>.
4. Фашчевський М. І. Життєдіяльність населення // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [веб-сайт] / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=19296.
5. Рижов С.В. Актуальні питання проблем безпеки життєдіяльності в сучасний період. *Гуманітарний вісник ЗДА*. 2011. № 47. С. 255–263.
6. Лепьохін О.В. Методологічні підходи до управління життєдіяльністю підприємств у сучасних умовах господарювання. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2014. № 1 (21). С. 40–46.
7. Управління життєдіяльністю підприємств промисловості : монографія / О.М. Ястремська та ін.; за заг. ред. Ястремської О.М., Верещагіної Г.В. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. 432 с.
8. Круш П.В., Овчаренко А.Ю. Теоретичні засади антикризового управління фінансово-економічною безпекою підприємства. *Сучасні проблеми економіки та підприємництва*. 2011. Вип. 6. С. 129–135.
9. Череп А.В. Управління витратами підприємств харчової промисловості в ринкових умовах господарювання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д.е.н.: спец. 08.00.04. «Економіка і управління підприємствами (харчова промисловість)». Київ, 2008. 39 с.
10. Савицькая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учебник. Москва : Инфра-М, 2009. 536 с.
11. Финансовый менеджмент: теория и практика / [Е.С. Стоянова, Т.Б. Крылова, И.Т. Балабанов и др.]: 6-изд. Москва : Перспектива, 2010. 656 с.
12. Бланк И.А. Финансовый менеджмент : учебный курс. Киев : Эльга, Ника-Центр, 2005. 656 с.
13. Мишко О.В. Фінансове планування як механізм управління грошовими потоками підприємства. *Ефективна економіка*. 2013. № 12. URL: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvnaekonomika&s=%3C/p%3E%3Cp% 20id=&z=2613>.
14. Білецька Н.П. Використання маркетингових досліджень на ринку поліграфічної продукції. *Укр. акад. друкарства. Наукові записки*. 1999. № 1. С. 106–108.
15. Азоев Г.Л., Челенков А.П. Конкурентные преимущества фирмы. Москва : ОАО «Типография НОВОСТИ», 2000. 256 с.
16. Бурманн К. Нематериальные организационные способности как компонент стоимости предприятия. *Проблемы теории и практики управления*. 2003. № 3. С. 99–104.

References:

1. Bernytska D. (2012) Stratehichnyi analiz zovnishnoho seredovishcha pidprijemstva metodom pest/step analizu. *Ekonomicznyy analiz*. Vyp. 11. Ch. 2, pp. 41–45.
2. Lepokhin O.V. (2017) Bezpekovi pidkhody do sutnisno-zmistovnoho napovnennia katehorii «zhyttiedialnist pidprijemstva». *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, no. 4 (36), pp. 168–175.
3. Pro reabilitatsiiu invalidiv: Zakon Ukrainy vid 06 zhovtnia 2005 r. № 2961-IV/ Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>.
4. Fashchevskiy M.I. (2006) Zhyttiedialnist naseleennia // Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy: elektronna versiiia [veb-sait] / hol. redkol.: I.M. Dziuba, A.I. Zhukovskiy, M.H. Zhelezniak ta in.; NAN Ukrainy, NTSh. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. Available at: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=19296
5. Ryzhov S.V. (2011) Aktualni pytannia problem bezpeky zhyttiedialnosti v suchasnyi period. *Humanitarnyi visnyk ZDIA*, no. 47, pp. 255–263.
6. Lepokhin O.V. (2014) Metodolohichni pidkhody do upravlinnia zhyttiedialnistiu pidprijemstv u suchasnykh umovakh hospodariuvannia. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, no. 1(21), pp. 40–46.
7. Upravlinnia zhyttiedialnistiu pidprijemstv promyslovosti : monohrafiia / O.M. Yastremska ta in.; za zah. red. Yastremskoi O.M., Vereshchahinoi H.V. Kharkiv: KhNEU im. S. Kuznetsia, 2014. 432 p.
8. Krush P.V., Ovcharenko A.Iu. (2011) Teoretychni zasady antykrizovoho upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu pidprijemstva. *Suchasni problemy ekonomiky ta pidprijemnytstvo*, vol. 6, pp. 129–135.

9. Cherep A.V. (2008) Upravlinnia vytratamy pidpriemstv kharchovoi promyslovosti v rynkovykh umovakh hospodariuvannia: avtoref. dys. na здобuttia nauk. stupenia d.e.n.: spets. 08.00.04. «Ekonomika i upravlinnia pidpriemstvamy (kharchova promyslovist)» Kyiv, 39 p.
10. Savytskaia H.V. (2009) Analiz khoziaistvennoi deiatelnosti predpriiatyia: uchebnyk. Moscow: Ynfra-M, 536 p.
11. Fynansovyi menedzhment: teoriya y praktyka / [E.S. Stoianova, T.B. Krylova, Y.T. Balabanov y dr.]: 6-eyzd. Moskva : Perspektiva, 2010. 656 p.
12. Blank Y.A. (2005) Fynansovyi menedzhment: uchebnyi kurs. Kyiv: Elha, Nyka-Tsent, 656 p.
13. Myshko O.V. (2013) Finansove planuvannia yak mekhanizm upravlinnia hroshovymy potokamy pidpriemstva. *Efektivna ekonomika*, no. 12. Available at: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&mp=j=efektivnaekonomika∓s=%3C/p%3E%3Cp%20id=∓z=2613>.
14. Biletska N.P. (1999) Vykorystannia marketynhovyykh doslidzhen na rynku polihrafichnoi produktsii. *Ukr. akad. drukarstva. Naukovi zapysky*, no. 1, pp. 106–108.
15. Azoev H.L., Chelenkov A.P. (2000) Konkurentnye preymushchestva fyrmy. Moskva : OAO «Typohrafiya NOVOSTY», 256 p.
16. Burmann K. (2003) Nemateryalnye orhanyzatsyonnye sposobnosti kak komponent stoyimosti predpriiatyia. *Problemy teoryy y praktyky upravleniya*, no. 3, pp. 99–104.

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ УПРАВЛЕНИЯ ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. В статье рассмотрены дискуссионный вопрос определения понятийно-категориального аппарата процесса управления жизнеобеспечения деятельности промышленного предприятия. Определено, что не существует стандартизированного определения понятия «жизнеобеспечения деятельности предприятия». втором был дополнен понятийно-категориальный аппарат процесса управления жизнеобеспечения деятельности предприятий промышленности, таким понятием «жизнеобеспечения предприятия», которое заключается в существовании и развития предприятия на основе использования всех доступных ресурсов (потенциальная составляющая) и факторов производства (земля, труд, капитал, предприимчивость и информация) в рыночной среде на основе применения конкурентоспособности и инновационности, ради достижения поставленных целей и задач, да и вообще результативности хозяйственной деятельности (на всех уровнях управления). Также необходимо отметить, что процесс управления означает управляемый влияние менеджеров различного уровня на жизнеобеспечение деятельности предприятия. В работе разработана комплексная модель управления жизнеобеспечения деятельности промышленного предприятия, включая факторы внешней макросреды (экономические, социально-культурные, политико-правовые, демографические, технологические, экологические) и микросреды (поставщики, посредники, клиенты, конкуренты, контактные аудитории), внутренняя среда с учетом основных показателей, факторов производства и ресурсов. Автор отмечает взаимосвязку между основными факторами производства (земля, труд, капитал, предприимчивость и информация), внешней средой и жизнеобеспечения деятельности предприятия с учетом повышения его уровня конкурентоспособности на рынке.

Ключевые слова: жизнеобеспечения деятельности, факторы производства, конкурентоспособность, предприимчивость.

ECONOMIC ASPECTS OF LIFE SUPPORT MANAGEMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISE ACTIVITIES

Abstract. The article considers the debatable issue of determining the conceptual and categorical apparatus of the process of managing the livelihood of an industrial enterprise. It is determined that there is no standardized definition of the concept of "life support of the enterprise". The author supplemented the conceptual and categorical apparatus of the process of managing the livelihood of industrial enterprises, with the concept: "life support of the enterprise", which consists in the existence and development of the enterprise based on the use of all available resources (potential component) and factors of production (land, labor, capital, entrepreneurship). and information) in a market environment based on the application of competitiveness and innovation, in order to achieve the goals and objectives, and in general the effectiveness of economic activity (at all levels of government). It should also be noted that the management process means the controlled influence of managers of different levels on the livelihood of the enterprise. The complex model of life support management of industrial enterprise activity is developed, which includes factors of external macroenvironment (economic, socio-cultural, political-legal, demographic, technological, ecological) and microenvironment (suppliers, intermediaries, clients, competitors, contact audiences), internal environment taking into account the main indicators, factors of production and resources. The author emphasizes the relationship between the main factors of production (land, labor, capital, entrepreneurship and information), the external environment and the livelihood of the enterprise, taking into account its level of competitiveness in the market.

Key words: life support of activity, factors of production, competitiveness, entrepreneurship.